

Zbigniew Wilczek, Mariusz Simka, Magdalena Zarzycka

Uniwersytet Śląski, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Katedra Ekologii, ul. Jagiellońska 28, 40-032 Katowice;

e-mail: zbigniew.wilczek@us.edu.pl, msimka@gmail.com, mjk.zarzycka@gmail.com

WALORY EKOTURYSTYCZNE FITOCENOZ LEŚNYCH DOLINY POTOKU KORZENIEC W PUSZCZY PSZCZYŃSKIEJ

Вильчек З., Симка М., Зажицка М. **Экотуристские ценности лесных фитоценозов долины реки Коженец в Пщинской пуше.** Долина р. Коженец, расположенная на территории т. наз. Пщинских лесов (Силезская возвышенность), отличается дифференцированным растительным покровом. В пределах данной долины выявлены 6 лесных растительных ассоциаций: *Sphagno squarrosi-Alnetum*, *Ribeso nigri-Alnetum*, *Calamagrostio villosae-Pinetum*, *Fraxino-Alnetum*, *Luzulo pilosae-Fagetum*, *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* и 1 сообщество: *Quercus robur-Carex brizoides*. Часть долины охраняется в форме резервата „Бабчина долина”. Из-за близости Верхнесилезской конурбации описываемая долина является интересной с экотуристской точки зрения, однако туристская инфраструктура здесь развита недостаточно. Нужна популяризация этой территории, как природного, так и рекреационного плана.

Wilczek Z., Simka M., Zarzycka M. **Ecotouristic values of forest phytocoenoses of the Korzeniec stream valley in the Pszczyna Forest Area.** The Korzeniec stream valley, situated in the Pszczyna forest area, stands out with the various vegetation types. 6 plant associations were stated, like: *Sphagno squarrosi-Alnetum*, *Ribeso nigri-Alnetum*, *Calamagrostio villosae-Pinetum*, *Fraxino-Alnetum*, *Luzulo pilosae-Fagetum*, *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* and the *Quercus robur-Carex brizoides* community. The fragment of the valley is taken under law protection as the "Babczyzna Valley" nature reserve. The neighbourhood of the Upper Silesian conurbation causes that it becomes an interesting area for ecotourism, however its infrastructure is not sufficient. That area should be popularized as environmentally and recreationally attractive.

Słowa kluczowe: ekoturystyka, roślinność leśna, Kotlina Oświęcimska

Ключевые слова: экотуризм, лесная растительность, Освенцимский бассейн

Key words: ecotourism, forest vegetation, Oświęcim Basin

Zarys treści

Dolina potoku Korzeniec, położona w Lasach Pszczyńskich, odznacza się zróżnicowaną szatą roślinną. Stwierdzono na jej terenie 6 leśnych zespołów roślinnych: *Sphagno squarrosi-Alnetum*, *Ribeso nigri-Alnetum*, *Calamagrostio villosae-Pinetum*, *Luzulo pilosae-Fagetum*, *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* oraz zbiorowisko *Quercus robur-Carex brizoides*. Fragment doliny jest objęty ochroną prawną jako rezerwat „Babczyzna Dolina”. Bliskość konurbacji górnośląskiej sprawia, iż jest to obszar interesujący pod względem ekoturystycznym, jednak infrastruktura turystyczna jest niewystarczająca. Należy popularyzować ten obszar jako atrakcyjny przyrodniczo i rekreacyjnie.

WSTĘP

Mimo że w ciągu ostatnich lat na terenie Górnego Śląska znacznemu ograniczeniu uległ przemysł ciężki i prowadzono wiele zabiegów rekultywacyjnych, mających na celu poprawę stanu środowiska, w dalszym ciągu region ten jest postrzegany jako pozba-

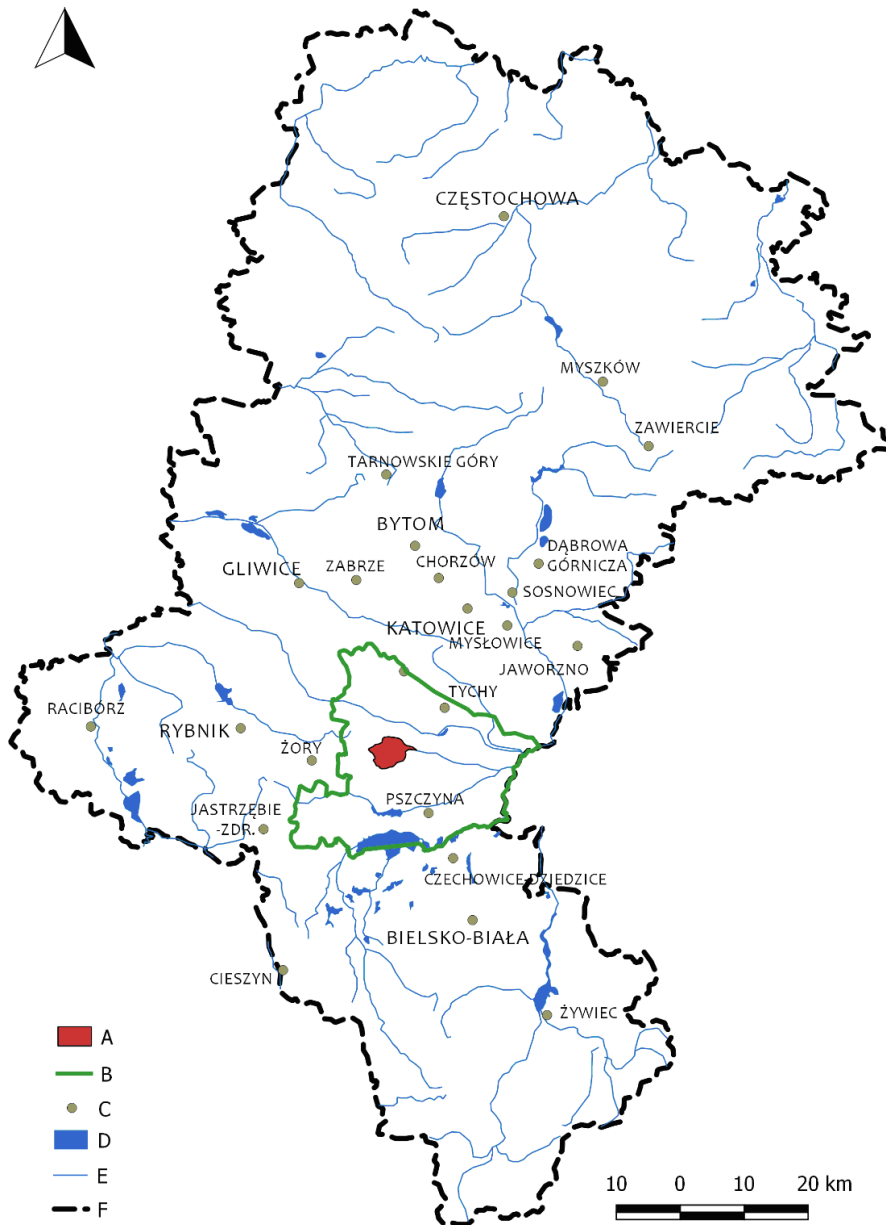
wiony walorów przyrodniczych (GWOSDZ, 2001; JAN-KOWSKI, RZĘTAŁA, 2007). Warto zwrócić uwagę na znaczenie Leśnego Pasa Ochronnego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, na który składają się Lasy Raciborskie, Lasy Lublinieckie oraz Lasy Pszczyńskie, o łącznej powierzchni ponad 1 800 km² (KURDA, PUKOWIEC, 2013). Obszary te są chętnie odwiedzane przez mieszkańców konurbacji górnośląskiej, którzy szukają kontaktu z przyrodą i wytchnienia od miejskiej codzienności. Chociaż lasy tworzące Leśny Pas Ochronny mają charakter gospodarczy i często wtórny, to nie brakuje wśród nich fragmentów cennych przyrodniczo, a więc atrakcyjnych zarazem dla potrzeb turystyki przyrodniczej. Jednym z takich obszarów jest dolina potoku Korzeniec w Puszczy Pszczyńskiej, która charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem roślinności i udziałem rzadkich zbiorowisk leśnych o charakterze naturalnym.

Celem badań było rozpoznanie roślinności leśnej doliny potoku Korzeniec pod kątem jej przydatności dla potrzeb ekoturystyki.

CHARAKTERYSTYKA TERENU BADAŃ

Obszar objęty badaniami stanowi część Nadleśnictwa Kobiór i położony jest w województwie śląskim, powiecie pszczyńskim, w gminach Kobiór i Suszec (rys. 1). Pod względem fizycznogeograficznym obszar ten należy do mezoregionu Równina Pszczyńska, makrore-

gionu Kotlina Oświęcimska, który jest częścią podprovincji Podkarpacie Północne, leżącej w prowincji Karpaty Zachodnie z Podkarpaciem Zachodnim i Północnym (KONDRACKI, 2001). W odniesieniu do siatki ATPOL (ZAJĄC A., ZAJĄC M., 2001) omawiany obszar jest położony w kwadratach DF 62 i DF 61.

Rys. 1. Lokalizacja obszaru badań na mapie województwa śląskiego: A – obszar badań, B – granica nadleśnictwa Kobiór, C – miasta, D – zbiorniki wodne, E – rzeki, F – granica województwa

Рис. 1. Исследуемая территория на карте Силезского воеводства:

A – исследуемый участок, B – границы лесничества Кобиор, C – города, D – водохранилища, E – реки, F – граница Силезского воеводства

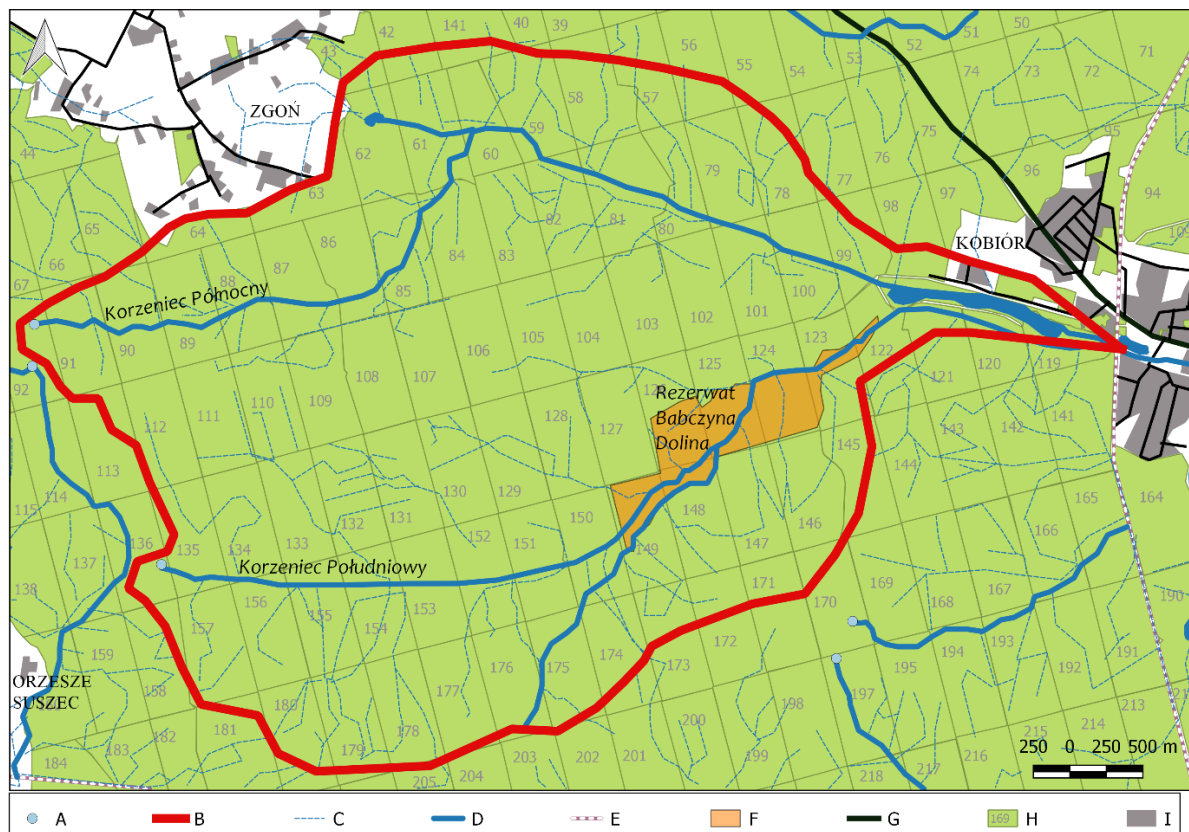
Fig. 1. The locality of the studied area within the map of the Silesian Province:

A – the studied area, B – the boundaries of the Kobiór Forestry Department, C – cities, D – water reservoirs, E – rivers, F – the boundary of the Silesian Province

Omawiany teren obejmuje fragment doliny potoku Korzeniec (Korzenica), a właściwie jego dwóch potoków źródłowych – Korzeńca Południowego oraz Korzeńca Północnego (rys. 2). Są to cieki o niewielkim przepływie i nieznacznym spadku, a w ich dolinach obserwuje się stagnowanie wody przez cały rok (STEBEL, 1992a). Oba potoki zbiegają się w Kobiórze, dając początek Korzeńcowi. Źródła Korzeńca Południowego znajdują się w lasach gminy Suszec, na-

tomiast Korzeńca Północnego – w lasach południowej części Orzesza. Na całej długości do Korzeńca wpadają liczne rowy melioracyjne. Korzeniec uchodzi do Pszczyńki, będącej lewobrzeżnym dopływem Wisły.

W dolnej części Korzeńca Południowego (fot. 1) zlokalizowany jest rezerwat przyrody „Babczyzna Dolina, utworzony w 2002 roku (Rozporządzenie..., 2002). Chroni on dobrze zachowane fitocenozy zbiorowisk

Rys. 2. Granice obszaru badań:

A – źródło, B – granica opracowania, C – rowy i potoki okresowe, D – cieki, E – linia kolejowa, F – obszar rezerwatu, G – drogi publiczne, H – tereny leśne z numeracją oddziałów, I – zabudowania

Рис. 2. Исследуемая территория:

A – родник, B – границы исследуемого участка, C – канавы и периодические потоки, D – реки, E – железная дорога, F – резерват, G – дороги, H – лесные территории с номерами лесных участков, I – постройки

Fig. 2. The boundaries of the research area:

A – spring, B – borderlines of the area studied, C – ditches and periodic streams, D – rivers, E – railroad, F – the area of the nature reserve, G – public roads, H – forest areas with the numbers of forest divisions, I – buildings

leśnych, w tym boru trzcinnikowego oraz olsu torfowcowego (STEBEL, 1992a). Na jego obszarze występują rzadkie w regionie gatunki roślin, do których należą m. in. czermień błotna *Calla palustris*, próchniczek wąskolistny *Aulacomnium androgynum*, torfowiec zanurzony *Sphagnum inundatum*, skapanka zanurzona *Scapania irrigua*, przyziemka wykrojona *Calypogeia fissa*, biczyca trójwłębna *Bazzania trilobata*, a także epifityczne: szurpek tępolistny *Orthotrichum obtusifolium* i szurpek porośły *Orthotrichum lyellii* (STEBEL, 1992a, b).

Podłoże geologiczne obszaru badań stanowią głównie osady pochodzenia glacialnego – piaski i żwiry wodnolodowcowe, które zalegają na iłach i mułkach zastoiskowych lub glinach zwałowych, a także osady deluwialne. Wzdłuż oraz w sąsiedztwie potoków podłoże stanowią namuły den dolin oraz teras zalewowych (HAISIG, WILANOWSKI, 2000).

Fot. 1. Potok Korzeniec Południowy w rezerwacie „Babczyzna Dolina” (fot. Z. Wilczek, 10.05.2006)

Фот. 1. Река Южный Коженец в резервате „Бабчина долина” (фот.: З. Вильчек, 10.05.2006)

Photo 1. Southern Korzeniec Stream in the "Babczyzna Valley" nature reserve (phot. by Z. Wilczek, 10.05.2006)

METODYKA

Badania terenowe przeprowadzono w sezonach wegetacyjnych w latach 2012–2014. Ich podstawą były zdjęcia fitosocjologiczne wykonywane metodą BRAUN-BLANQUET'A (1964) na powierzchniach od 50 do 200 m². Łącznie do opisu zbiorowisk leśnych wykonano 13 zdjęć fitosocjologicznych.

Nazwy, systematykę jednostek syntaksonomicznych oraz ich kolejność w wykazie przyjęto za MATUSZKIEWICZEM (2008), nazewnictwo roślin naczyniowych – za MIRKIEM i in. (2002), mchów – za OCHYRĄ, ŻARNOWCEM i BEDNAREK-OCHYRĄ (2003), a wątrobowców – za SZWEYKOWSKIM (2006).

WYNIKI

Charakterystyka zbiorowisk roślinnych

Na obszarze badań stwierdzono występowanie 7 zbiorowisk leśnych, w tym 6 zespołów i 1 fitocenu, reprezentujących 3 klasy roślinności: olsy *Alnetea glutinosae*, bory *Vaccinio-Piceetea* i lasy liściaste *Quercus-Fagetea*. Ich systematyka jest następująca:

Klasa: *Alnetea glutinosae* Br.-Bl. et R.Tx. 1943

Rząd: *Alnetalia glutinosae* R.Tx. 1937

Związek: *Alnion glutinosae* (Malc. 1929) Meijer Drees 1936

Zespół: *Sphagno squarrosi-Alnetum* Sol.-Górn. (1975) 1987

Zespół: *Ribeso nigri-Alnetum* Sol.-Górn. (1975) 1987

Klasa: *Vaccinio-Piceetea* Br.-Bl. 1939

Rząd: *Piceetalia abietis* Pawł. in Pawł. et al. 1928

Związek: *Piceion abietis* Pawł. et al. 1928

Podzwiązek: *Vaccinio-Abietenion* Oberd. 1962

Zespół: *Calamagrostio villosae-Pinetum* Stasz. 1958

Klasa: *Quercus-Fagetea* Br.-Bl. et Vlieg. 1937

Rząd: *Fagetalia sylvaticae* Pawł. in Pawł., Sokoł. et Wall. 1928

Związek: *Alno-Ulmion* Br.-Bl. et R.Tx. 1943

Podzwiązek: *Alnenion glutinoso-incanae* Oberd. 1953

Zespół: *Fraxino-Alnetum* W. Mat. 1952

Związek: *Fagion sylvaticae* R.Tx. et Diem. 1936

Podzwiązek: *Luzulo-Fagenion* (Lohm. ex R. Tx. 1954) Oberd. 1957

Zespół: *Luzulo pilosae-Fagetum* W. Mat. et A. Mat. 1973

Związek: *Carpinion betuli* Issl. 1931 em. Oberd. 1953

Zespół: *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* Tracz. 1962

Zbiorowisko *Quercus robur-Carex brizoides*

Pełny skład gatunkowy poszczególnych fitocenuz zbiorowisk leśnych oraz ich strukturę prezentuje tab. 1.

***Sphagno squarrosi-Alnetum* Sol.-Górn. (1975) 1987**
– ols torfowcowy

Płaty zespołu kształtują się w zabagnionym fragmencie doliny w rezerwacie „Babczyna Dolina”. Cechują się niewyraźną strukturą kępkowo-dolinkową (fot. 2).

Fot. 2. Płat *Sphagno squarrosi-Alnetum* w rezerwacie „Babczyna Dolina” (fot. Z. Wilczek, 10.05.2006)

Фот. 2. Фитоценоз *Sphagno squarrosi-Alnetum* в резервате „Бабчина долина” (фот.: З. Вильчек, 10.05.2006)

Photo 2. Phytocoenosis of *Sphagno squarrosi-Alnetum* in the "Babczyna Valley" nature reserve (phot. by Z. Wilczek, 10.05.2006)

Drzewostan oraz warstwa krzewów są budowane wyłącznie przez olszę czarną *Alnus glutinosa*. Warstwa zielna zbiorowiska jest utworzona głównie przez takie gatunki, jak: trzcinnik lancetowaty *Calamagrostis canescens*, turzyca długokłosa *Carex elongata*, turzyca drżączkowata *Carex brizoides*. W warstwie mszystej charakterystyczny jest udział torfowca kończystego *Sphagnum fallax*, związanego z dolinkami zbiorowiska.

***Ribeso nigri-Alnetum* Sol.-Górn. (1975) 1987** – ols porzeczkowy

Fitocenozy olsu porzeczkowego są zlokalizowane w miejscu połączenia obu potoków źródłowych Korzeńca, w pobliżu granicy z gminą Suszec. Charakteryzują się wyraźną strukturą dolinkowo-kępkową. Gatunkiem dominującym drzewostanu i warstwy krzewów jest olsza czarna *Alnus glutinosa*, z domiesz-

Ch. Alno-Ulmion:											
Gatunki z pojedynczym wystąpieniem : Festuca gigantea 6(+), Plagiomnium undulatum d 9(+).											
D. Quercus robur-Carex											
brizoides:											
arem brizoides	2	4	3	1	5	3	5	5	.	.	10
Ch. Carpinion betuli:											
Tilia cordata a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2
Tilia cordata b	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	2
Tilia cordata c	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2
Gatunki z pojedynczym wystąpieniem : Carpinus betulus b 12(1), c 12(+); Dactylis polygama 13(1).											
Ch. Fagetalia											
+*Ch. Quercu-Fageteta:											
Atrichum undulatum d	.	2	.	.	.	.	.	.	+	.	+
Fagus sylvatica a	.	.	.	2	.	.	.	.	5	4	3
Fagus sylvatica b	.	.	.	.	.	.	.	.	1	+	.
Fagus sylvatica c	.	.	.	+	.	.	.	.	2	1	3
* Acer platanoides b	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
* Acer platanoides c	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Scrophularia nodosa	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
* Aegopodium podagraria	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
Stachys sylvatica	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
* Poa nemoralis	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
* Brachypodium sylvaticum	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Gatunki z pojedynczym wystąpieniem : Acer pseudoplatanus a 12 (2), c 12 (+); *Corylus avellana b 11(1), c 11(+); *Fraxinus artem or a 6(1), b 6(2); Galeobdolon luteum 7(3); Mercurialis perennis 12 (1); arem effusum 12(2); are arem c 13(+); Viola reichenbachiana 12 (+).											
Ch. Phragmitetea:											
Galium palustre	+	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.
Phalaris arundinacea	2	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
Peucedanum palustre	1	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Scutellaria galericulata	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Gatunki z pojedynczym wystąpieniem : arem rostrata 1(1); Equisetum fluviatile 1(1); Glycyria fluitans 2 (+).											

Ch. + *D. Calamagrostio-villosae-Pinetum:													
* Pinus sylvestris a	.	.	.	3	1	.	.	.	.	2	.	1	4
* Pinus sylvestris c	.	r	.	+	+	.	.	.	.	.	.	.	3
Calamagrostis villosa	.	1	.	3	1	.	.	+	.	.	.	.	5
Deschampsia flexuosa	.	.	.	2	+	.	.	+	.	2	.	.	5
Gatunki z pojedynczym wystąpieniem : *Plagiothecium undulatum d1(+).													
Ch. Piceetalia abietis													
+*Ch. Vaccinio-Piceetea:													
Picea abies a	.	.	1	.	.	.	.	.	2	1	.	.	3
Picea abies b	.	.	1	1	.	.	2	3	1	+	.	+	7
Picea abies c	.	+	.	.	.	.	.	.	.	+	.	.	2
* Vaccinium myrtillus	.	.	.	.	.	.	.	.	2	2	.	.	2
Stellaria longifolia	.	.	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	2
* Trientalis europaea	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.	.	2
Gatunki z pojedynczym wystąpieniem : *Dicranum scoparium d4(+); *Pleurozium schreberi 4(2).													
Towarzystwa:													
Betula pendula a	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	3
Betula pendula c	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.	.	1
Quercus robur a	.	.	.	.	4	.	.	.	.	.	.	2	2
Quercus robur b	.	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.	.	2
Quercus robur c	.	.	.	.	1	.	.	.	+	.	.	.	2
Larix decidua a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	2
Larix decidua b	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.	.	1
Larix decidua c	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.	.	2
Abies alba c	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.	.	2
Dryopteris carthusiana	+	+	.	+	+	.	.	.	+	.	.	.	6
Lysimachia vulgaris	+	+	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.	4
Oxalis acetosella	.	.	.	1	.	.	.	.	+	3	+	.	4
Rubus idaeus	.	.	.	.	+	.	.	.	.	.	.	+	3
Deschampsia caespitosa	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	3
Juncus effusus	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3

ką świerka pospolitego *Picea abies*. Głównymi gatunkami warstwy zielnej są: sitowie leśne *Scirpus sylvaticus* i turzyca drżączkowata *Carex brizoides*. W składzie gatunkowym zaznacza się udział gatunków z klasy *Alnetea glutinosae*, tj. trzcinnika lancetowatego *Calamagrostis canescens* i turzycy długokłosej *Carex elongata*. W omawianym płacie brak warstwy mszystej, co odróżnia go od fitocenozy olsu torfowcowego.

***Calamagrostio villosae-Pinetum* Stasz. 1958** – bór trzcinnikowy

Rozległe płaty bagiennego boru trzcinnikowego stwierdzono w północnej części gminy Suszec na prawym brzegu Korzeńca Południowego (fot. 3). Wykształciły się one na wilgotnym, nierównym podłożu, bez wyraźnej ekspozycji. W warstwie drzew dominują sosna pospolita *Pinus sylvestris* i często nasadzany na tym siedlisku modrzew europejski *Larix decidua*. O trawiastej fizjonomii runa w głównej mierze decydują: trzcinnik owłosiony *Calamagrostis villosa* i śmiełek pogięty *Deschampsia flexuosa*. Niedużym, ale wyraźnym pokryciem charakteryzuje się natomiast rzadka w województwie śląskim przytulia hercyńska *Gallium saxatile*. W warstwie mszystej największą rolę odgrywa rokitnik pospolity *Pleurozium schreberi*, któremu towarzyszą złotowłos strojny *Polytrichastrum formosum* i widłoząb miotłowy *Dicranum scoparium*.

Fot. 3. Płat *Calamagrostio villosae-Pinetum* w rezerwacie „Babczyzna Dolina” (fot. Z. Wilczek, 7.08.2014)
 Фот. 3. Фитоценоз *Calamagrostio villosae-Pinetum* в резервате „Бабчина долина” (фот.: З. Вильчек, 7.08.2014)
 Photo 3. Phytocoenosis of *Calamagrostio villosae-Pinetum* in the "Babczyzna Valley" nature reserve (phot. by Z. Wilczek, 7.08.2014)

***Fraxino-Alnetum* W. Mat. 1952** – łąg jesionowo-olszowy

W pobliżu cieków i zbiorników wodnych, w lokalnych zagłębieniach terenu występują fitocenozy łągu jesionowo-olszowego. Za pomocą trzech zdjęć fitoso-

cjologicznych (tab. 1) udokumentowano dwa płaty tego zbiorowiska. Pierwszy z nich jest zlokalizowany w pobliżu stawu Pilok w Kobiórze, natomiast drugi płat, który był objęty badaniami, znajduje się w niewielkiej odległości od koryta Korzeńca na terenie gminy Suszec. Stwierdzono tu występowanie 20 gatunków roślin. W warstwie drzew panuje olsza czarna *Alnus glutinosa* przy niewielkim udziale jesionu wyniosłego *Fraxinus excelsior* i topoli czarnej *Populus nigra*. Podszyt budują głównie klon zwyczajny *Acer platanoides* i jesion *Fraxinus excelsior*. W warstwie zielnej największy udział mają turzyca drżączkowata *Carex brizoides*, kuklik pospolity *Geum urbanum* i niecierpek drobnokwiatowy *Impatiens parviflora*. Brak jest warstwy mszystej, czego powodem jest bardzo bujnie rozwinięta warstwa zielna, często w 100% zacinająca powierzchnię gleby.

***Luzulo pilosae-Fagetum* W. Mat. et A. Mat. 1973** – kwaśna buczyna niżowa

Na omawianym obszarze stwierdzono trzy płaty tego zespołu, związane z lokalnymi wyniesieniami terenu. Charakteryzują się dominacją buka *Fagus sylvatica* i ubogą gatunkowo warstwą zielną, której główne gatunki to borówka czernica *Vaccinium myrtillus*, podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria*, turzyca drżączkowata *Carex brizoides* i śmiełek pogięty *Deschampsia flexuosa*. Warstwę mszystą tworzy głównie złotowłos strojny *Polytrichastrum formosum*. W płacie tego zespołu, zlokalizowanym w rezerwacie „Babczyzna Dolina”, stwierdzono występowanie starych okazałych buków oraz martwych, leżących kłód, co sprawia wrażenie dzikości i decyduje o walorach ekoturystycznych doliny Korzeńca (fot. 4).

Fot. 4. Płat *Luzulo pilosae-Fagetum* w rezerwacie „Babczyzna Dolina” (fot. Z. Wilczek, 7.08.2014)
 Фот. 4. Фитоценоз *Luzulo pilosae-Fagetum* в резервате „Бабчина Долина” (фот. З.: Вильчек, 7.08.2014)
 Photo 4. Phytocoenosis of *Luzulo pilosae-Fagetum* in the "Babczyzna Valley" nature reserve (phot. by Z. Wilczek, 7.08.2014)

Tilio cordatae-Carpinetum betuli Tracz. 1962 – grąd subkontynentalny

W trakcie badań rozpoznano dwa płaty zespołu, przywiązane do miejsc płaskich. Dominantem warstwy drzew i podszytu jest lipa drobnolistna *Tilia cordata*, z domieszką innych gatunków (tab. 1). Głównymi komponentami warstwy zielnej są podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria*, turzycza drżączkowata *Carex brizoides* oraz nalot lipy. W jednym z płatów, w sąsiedztwie drogi leśnej, wiosną, zaobserwowano licznie występujący, częściowo chroniony czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum* (fot. 5).

Fot. 5. Czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum* (fot. Z. Wilczek, 10.05.2006)

Фот. 5. Лук медвежий (черемша) *Allium ursinum* (фот.: З. Вильчек, 10.05.2006)

Photo 5. Bear Garlic *Allium ursinum* (phot. by Z. Wilczek, 10.05.2006)

Zbiorowisko *Quercus robur-Carex brizoides*

Ubogie gatunkowo zbiorowisko o konserwatywnym składzie gatunkowym. Charakteryzuje się dominacją dębu szypułkowego *Quercus robur* w warstwie drzew oraz pełną dominacją turzycy drżączkowatej *Carex brizoides* w warstwie zielnej, co decyduje o fizjonomii płatów. Płaty tego zbiorowiska, poza fitocenozy boru trzcinnikowego, zajmują największe powierzchnie na badanym terenie.

DYSKUSJA

Podróże stały się nieodłącznym elementem życia większości społeczeństwa, są również jednym z najważniejszych mierników jakości życia (PIECHOTA, 2009). Jednocześnie oddziaływanie na środowisko przyrodnicze jest nieodłącznym elementem turystyki (BUULTJENS i in. 2005; TANG, 2015). W nowoczesnym społeczeństwie kontakt z naturą stanowi jeden z najważniejszych motywów turystycznych, a zmiany

w turystyce i przyrodzie są ze sobą dynamicznie powiązane (TANG, 2015). Istnieje wiele prac naukowych wskazujących na zagrożenia wynikające ze wzmożonego i skanalizowanego ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo (WIGHT, 1993; MACHNIK, 2006; MYGA-PIĄTEK, JANKOWSKI, 2009; MAREK, 2011). Intensywna penetracja powoduje często niszczenie siedlisk przyrodniczych, płoszenie zwierząt, wzrost zanieczyszczenia terenu, czy negatywne zmiany w krajobrazie. W związku z tym, jedną z najważniejszych gałęzi współczesnej turystyki jest turystyka zrównoważona, czyli ekoturystyka. Dzięki niej rozwijają się inne dziedziny turystyki i rekreacji, które nie oddziałują tak intensywnie na środowisko, jak: nordic walking, geoturystyka, turystyka kulturowa, agroturystyka, turystyka kwalifikowana (piesza, rowerowa, narciarska – biegowa) (ŚWIECA, BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, 2009) oraz birdwatching (awioturystyka) (STEVEN, MORRISON, CASTLEY, 2015).

O możliwościach wykorzystania obszaru doliny Korzeńca dla turystyki przyrodniczej i edukacji ekologicznej pisał już STEBEL (1992c). Do głównych atutów tego obszaru należą bogactwo przyrodnicze oraz dogodny położenie na obrzeżach konurbacji górnośląskiej. Dostęp zapewnia rozwinięta sieć dróg, w tym czteropasmowa droga krajowa nr 1, a także bezpośrednie połączenie kolejowe. Na terenie doliny potoku Korzeniec, na skraju lasu, znajduje się parking, na którym można pozostawić samochód i udać się na zwiedzanie dobrze oznakowanej w terenie leśnej ścieżki przyrodniczo-edukacyjnej (fot. 6).

Fot. 6. Tablica informacyjna przy ścieżce edukacyjnej (fot. Z. Wilczek, 10.05.2006)

Фот. 6. Информационный щит на образовательной тропе (фот. З. Вильчек, 10.05.2006)

Photo 6. The information board at the educational path (phot. by Z. Wilczek, 10.05.2006)

Wzdłuż leśnej ścieżki przyrodniczo-edukacyjnej ustawiono tablice dydaktyczne, które mają istotne zna-

czenie dla edukacji ekologicznej poprzez zaprezentowanie najważniejszych procesów i zjawisk zachodzących w ekosystemach leśnych oraz możliwość zapoznania się z walorami przyrodniczymi rezerwatu „Babczyna Dolina” (fot. 7).

Fot. 7. Tablica informacyjna w sąsiedztwie rezerwatu „Babczyna Dolina” (fot. Z. Wilczek, 10.05.2006)
 Фот. 7. Информационный щит в окрестностях резервата „Бабчина долина” (фот. З. Вильчек, 10.05.2006)
 Photo 7. Information board in the vicinity of the "Babczyna Dolina" reserve (phot. by Z. Wilczek, 10.05.2006)

Dodatkowo, w połowie trasy przebiegu ścieżki edukacyjnej, na śródlęsnej polanie przygotowano miejsce do odpoczynku, które wyposażono w ławki i tablice informacyjne (fot. 8).

Fot. 8. Miejsce do wypoczynku na ścieżce edukacyjnej (fot. Z. Wilczek, 10.05.2006)
 Фот. 8. Место для отдыха на образовательной тропе (фот.: З. Вильчек, 10.05.2006)
 Photo 8. A place to relax on the educational path (phot. by Z. Wilczek, 10.05.2006)

Uporządkowane, drożne i szerokie linie działowe i ostępowe są wykorzystywane również przez spacerowiczów oraz osoby spragnione bezpośredniego kontaktu z przyrodą.

Eksploatacja doliny Korzeńca pozwala na zapoznanie się z dużą liczbą zbiorowisk leśnych, występujących na stosunkowo niewielkim obszarze. Na

szczególną uwagę pod tym względem zasługują fitocenozy *Sphagno squarroso-Alnetum*, będącego zbiorowiskiem skrajnie rzadkim w województwie śląskim. Najbliższe płaty tego zespołu występują na Pogórzu Śląskim (WILCZEK, ZARZYCKI, 2013) i w rezerwacie przyrody Rotuz (ŻARNOWIEC, JĘDRZEJKO, KLAMA, 1991).

Obecność płatów reprezentujących różne stadia i formy rozwoju oraz degeneracji zbiorowisk leśnych, w tym płatów zbiorowiska *Quercus robur-Carex brizoides*, pozwala na zapoznanie się z dynamiką lasów oraz ich powiązaniem z działalnością człowieka. W celu poznania tych walorów niezbędne jest rozszerzenie sieci ścieżek dydaktycznych i znakowanych szlaków turystycznych. O walorach okolicznych lasów powinny także informować tablice ustawione w miejscach łatwo dostępnych, np. na dworcu kolejowym w Kobiórze.

O atrakcyjności rekreacyjnej obszaru może decydować samo zróżnicowanie siedlisk i walory estetyczne flory, nawet gdy są one pospolite (KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA, 1997). Zbiorowiska leśne w okolicach potoku Korzeniec, mimo że często są mocno przekształcone i są ubogie w rośliny chronione, reprezentują duże zróżnicowanie, zarówno pod względem wilgotności siedliska, jak i składu gatunkowego. Wydaje się, że jest to teren o dużym potencjale turystycznym, brakuje tu jednak infrastruktury turystycznej.

Promocja turystyczna obszaru powinna opierać się przede wszystkim na rezerwacie przyrody „Babczyna Dolina”. Celem jego utworzenia była ochrona podmokłego fragmentu doliny Korzeńca (MARCISZ, WIKI, 2014). W rezerwacie ochronie podlega torfowisko otoczone głównie przez olsy torfowcowe oraz wilgotne bory trzcinikowe. W przeszłości na skraju tego rezerwatu od strony Kobióra usytuowany był drewniany pomost widokowy, z którego można było obserwować przyrodę chronionych w tym rezerwacie torfowisk oraz otaczających je lasów (fot. 9). Niestety, obecnie pomost ten już nie istnieje: został zlikwidowany w 2014 roku.

W rezerwacie „Babczyna Dolina” ochronie podlega jedynie niewielki fragment doliny potoku Korzeniec o powierzchni 76,2 ha. Otaczające go lasy z udziałem fitocenz o charakterze naturalnym, znacznie urozmaicające monotonne monokultury sosny i zdegenerowane lasy dębowe z dominacją turzycy drżączkowatej w runie, również zasługują na dodatkową ochronę prawną. Na ogół ustanowienie na danym obszarze form ochrony przyrody ułatwia promocję turystyczną i przyciąga ekoturystów. Z tego względu zasadne wydaje się powołanie na omawianym terenie dodatkowej formy ochrony przyrody: zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Zabieg taki, przy niskim nakładzie kosztów, może przynieść wy-

Fot. 8. Pomost widokowy zlikwidowany w 2014 roku (fot. Z. Wilczek, 10.05.2006)

Фот. 8. Смотровая площадка убранная в 2014 году (фот.: З. Вильчек, 10.05.2006)

Photo 8. Viewing platform closed down in 2014 (phot. by Z. Wilczek, 10.05.2006)

mierne korzyści dla mieszkańców gmin Kobiór i Suszec, poprzez popularyzację przyrody doliny potoku Korzeniec i zwiększenie zainteresowania ekoturystów. W ten sposób, użytkowana ekoturystycznie przyroda, może zyskać rekompensatę za udostępnianie swoich zasobów poprzez zapewnienie im różnorodności i trwałości w ramach funkcjonowania mało rygorystycznej, w przypadku zespołu przyrodniczo-krajobrazowego, formy ochrony (ZARĘBA, 2008).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Zróżnicowana roślinność leśna doliny potoku Korzeniec sprawia, że jest to obszar interesujący z punktu widzenia ekoturystyki.
- Dolina potoku Korzeniec jest jednak słabo spopularyzowana, a istniejąca infrastruktura turystyczna niewystarczająca. Utworzenie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego o nazwie „Dolina potoku Korzeniec” może przyczynić się do promocji i zachowania istniejących na jej terenie zróżnicowanych zbiorowisk leśnych o charakterze naturalnym.

LITERATURA

- Braun-Blanquet J., 1964: Pflanzensociologie, Grundzüge der Vegetationskunde. 3 Aufl. (Phytosociology, the basis of vegetation science, Vol. 3). Springer Verl., Wien-New York: 865 p.
- Buultjens J., Ratnayake I., Gnanapala A., Aslam M., 2005: Tourism and its implications for management in Ruhuna National Park (Yala), Sri Lanka. *Tourism Management*, 26: 733–742.
- Gwosdz K., 2001: Dynamika wyobrażeń i stereotypów Górnego Śląska w latach dziewięćdziesiątych. W: Sagan I., Czepczyński M. (red.): *Wybrane problemy badawcze*

- geografii społecznej w Polsce. Katedra Geografii Ekonomicznej Uniwersytetu Gdańskiego, Gdynia: 45–52
- Haisig J., Wilanowski S., 2000: Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1 : 50 000. Arkusz 969 Tychy. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa.
- Jankowski A. T., Rzętała M., 2007: Stereotyp w postrzeganiu stanu środowiska przyrodniczego Wyżyny Śląskiej. W: Ostaszewska K., Szumacher I., Kulczyk S., Malinowska E. (red.): *Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju*. UW, Warszawa: 641–654.
- Kondracki J., 2002: *Geografia regionalna Polski*. PWN, Warszawa: 440 s.
- Krzyszowska-Kostrowicka A., 1997: *Geoekologia turystyki i wypoczynku*. PWN, Warszawa: 238 s.
- Kurda W., Pukowiec K., 2013: Funkcja turystyczno-rekreacyjna Leśnego Pasa Ochronnego na przykładzie Lasów Lublinieckich, Raciborskich i Pszczyńskich. *Studia i Materiały CEPL*, 37, 4: 192–198.
- Machnik A., 2006: Ecotourism in protected areas – chances and threats. *Polish Journal of Environmental Studies*, 15, 5c: 57–59.
- Marcisz J., Wika S., 2014: Roślinność gminy Suszec i okolic w warunkach oddziaływania KWK „Krupiński” (Płaskowyż Rybnicki i Kotlina Oświęcimska). UŚ, Sosnowiec-Katowice: 165 s.
- Marek A., 2011: Turystyka w lasach i obszarach chronionych Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego. *Studia i Materiały CEPL*, 3, 28: 48–53.
- Matuszkiewicz W., 2008: *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*. PWN, Warszawa: 537 s.
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zajac A., Zajac M., 2002: Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. *Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski*. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków: 442 s.
- Myga-Piątek U., Jankowski G., 2009: Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i krajobraz kulturowy – analiza wybranych przykładów obszarów górskich. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 25: 27–38.
- Ochyra R., Żarnowiec J., Bednarek-Ochyra H., 2003: *Census catalogue of Polish mosses. Katalog mchów Polski*. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków: 372 s.
- Piechota S., 2009: Percepcja krajobrazu w edukacji turystycznej dzieci i młodzieży. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 25: 147–153.
- Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 31 stycznia 2002 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody obszaru lasu w gminie Suszec. *Dz. U. Woj. Śląskiego*, nr 4, poz. 216.
- Stebel A., 1992a: Flora i roślinność projektowanego rezerwatu przyrody „Las Babczyna Dolina” nad rzeką Korzenicą na Równinie Pszczyńskiej. Część I. Flora naczyniowa i zbiorowiska roślinne. *Archiwum Ochrony Środowiska*, 3–4: 169–186.
- Stebel A., 1992b: Flora i roślinność projektowanego rezerwatu przyrody „Las Babczyna Dolina” nad rzeką Korzenicą na Równinie Pszczyńskiej. Część II. Mszaki. *Archiwum Ochrony Środowiska*, 3–4: 187–196.
- Stebel A., 1992c: Propozycja utworzenia rezerwatu „Las Babczyna Dolina” na Równinie Pszczyńskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 48, 2: 87–91.

- Steven R., Morrison C., Castley J. G., 2015: Birdwatching and avitourism: a global review of research into its participant markets, distribution and impacts, highlighting future research priorities to inform sustainable avitourism management. *Journal of Sustainable Tourism*, 23, 8–9: 1257–1276.
- Szweykowski J., 2006: An annotated checklist of Polish liverworts. *Krytyczna lista wątrobowców Polski*. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków: 114 s.
- Tang Z., 2015: An integrated approach to evaluating the coupling coordination between tourism and the environment. *Tourism Management*, 46: 11–19.
- Świeca A., Brzezińska-Wójcik T., 2009: Zasoby turystyczne i możliwości ich wykorzystania na obszarze miasta i gminy Nałęczów oraz gminy Wojciechów. *Annales UMCS, Sectio B*, 64, 1: 145–170.
- Wight P., 1993: Ecotourism: Ethics or Eco-Sell? *Journal of Travel Research*, 31, 3: 3–9.
- Wilczek Z., Zarzycki W., 2013: Szata roślinna rezerwatu przyrody "Dolina Łańskiego Potoku" na Pogórzu Śląskim (Karpaty Zachodnie). *Chrońmy Przyrodę Ojczyzną*, 69, 4: 322–329.
- Zajac A., Zajac M. (red.), 2001: Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki UJ, Kraków: 714 s.
- Zaręba D., 2008: *Ekoturystyka*. PWN, Warszawa: 201 s.
- Żarnowiec J., Jędrzejko K., Klama H., 1991: Charakterystyka fitosocjologiczna roślinności torfowiskowej rezerwatu przyrody „Rotuz” w Kotlinie Oświęcimskiej. *Ochrona Przyrody*, 48: 135–159.

Wpłynął do redakcji: 11 października 2017
Поступила в редакцию: 11 октября 2017
Received: 11 October 2017